

## ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии Шурои диссертатсионии 6D.KOA-059 назди Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (ИМОГЭваЭ АМИТ) дар ҳайати д.и.к., профессор Пулатов Я.Э. (раиси комиссия), аъзоён – д.и.т., дотсент Ҳасанов Н.М., н.и.т., х.к.и. Давлатшоев С.Қ., ки аз ҷониби Шурои диссертатсионии 6D.KOA-059 таъсис дода шудааст, (протоколи №1-2 аз 04.01.2024), оид ба мутобикати диссертатсияи Ализода Аҳмадҷон Абдуқодир дар мавзӯи «**Хусусиятҳои гидрологии истифодаи дарёҳои хурд дар рушди гидроэнергетика (дар мисоли вилояти Хатлони Тоҷикистон)**» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисоси 25.00.27 – Гидрологияи хушкӣ, захираҳои обӣ, гидрохимия.

Кори диссертатсионии Ализода Аҳмадҷон Абдуқодирро дар мавзӯи «**Хусусиятҳои гидрологии истифодаи дарёҳои хурд дар рушди гидроэнергетика (дар мисоли вилояти Хатлони Тоҷикистон)**» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисоси 25.00.27 - Гидрологияи хушкӣ, захираҳои обӣ, гидрохимия баррасӣ намуда, Комиссияи экспертии Шурои диссертатсионӣ дар назди Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон хулосаи зеринро пешниҳод менамояд.

Кори диссертатсионии унвонҷӯ Ализода Аҳмадҷон Абдуқодир ба талаботи “Низомномаи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ”, ки аз тарафи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад ва Комиссияи экспертии Шурои диссертатсионии 6D.KOA-059 пешниҳоди ин диссертатсияро барои Ҷимоя зарур мешуморад.

Диссертатсия дар мавзӯи «**Хусусиятҳои гидрологии истифодаи дарёҳои хурд дар рушди гидроэнергетика (дар мисоли вилояти Хатлони Тоҷикистон)**» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ аз рӯйи ихтисоси 25.00.27 - Гидрологияи хушкӣ, захираҳои обӣ, гидрохимия мувофиқат мекунад.

**Мубрамияти таҳқиқот.** Дар таҳқиқоти мазкур нишон додааст, ки новобаста аз муваффақиятҳои дар солҳои охир бадастомада дар соҳаи энергетикаи Тоҷикистон, масъалаи таъмин намудани деҳот ва умуман соҳаи кишоварзӣ бо энергияи электрикӣ, хусусан мавзёҳои аҳолинишини дурдаст ва қуҳии мамлакат, бо пуррагӣ ҳаллу фасл нагардидааст ва чунин ҳолат вазъиятро дар иқтисодиёт ва соҳаи иҷтимоӣ мураккаб мегардонад ва яке аз роҳҳои муътадил гардонидани вазъияти баамаломада, метавонад бунёди неругоҳҳои барқӣ обии хурд (НБОХ, миниНБО, микроНБО) бошад, ки тавассути истифодаи самаранокӣ иқтисодӣ энергетикӣ дарёҳои хурду каналҳои ирригатсионии Тоҷикистон фаъолият менамоянд.

Аз ҳамин хотир, муаллиф ба миён омадани заруратеро илман пешниҳод намудааст, ки бо истифода аз усулҳои замонавӣ таҳлилу амсиласозӣ, масъалаи дар шароитҳои имрӯза ва дар асоси ҳисобкунии нишондиҳандаҳои асосии гидрологии дарёҳо муайян намудани иқтисодӣ



дарёҳои хурду каналҳои ирригатсионии Тоҷикистон, сатҳи самаранокии истифодабарии ин иқтидорҳо тавассути сохтмони НБОХ, миниНБО, микроНБО ва саҳми онҳо дар рушди гидроэнергетикаи мамлакат, бояд баррасӣ ва ҳаллу фасл гарданд, чунки муҳлати амали нақшаҳои солҳои пеш тарҳрезӣшудаи рушди гидроэнергетикаи хурди Тоҷикистон ба поён расидааст.

**Мақсади таҳқиқот** нишон додани хусусиятҳои асосии ташаккулёбӣ, ҳаракат ва трансформатсияи элементҳои энергетикӣи обравҳо, аз ҷумла дарёҳои хурду каналҳои ирригатсионӣ ва таъсиру мусоидати онҳо ба рушди гидроэнергетика, аз ҷумла гидроэнергетикаи хурди Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бар гирифтааст.

**Объекти таҳқиқоти** мазкур – раванди бавучудой ва ташаккулёбии ҳавзаҳои ҷараёни оби дарёҳо, аз ҷумла дарёҳои хурду каналҳои ирригатсионӣ ва танзими онҳо ба манфиати гидроэнергетика, аз ҷумла гидроэнергетикаи хурд мебошад.

**Навгони илмӣ таҳқиқот** дида мешаванд ва дар бандҳои зерин иникос ёфтаанд:

- хусусиятҳои гидрологии дарёҳои хурд ва каналҳои ирригатсионӣ, усули ҳисоб ва муайянкунии нишондиҳандаҳои асосии гидрологии онҳо таҳлил гардида, амсилаи математикии танзими ҷараёни дарёҳои хурд коркард шудааст;

- хусусиятҳои хоси бавучудой ва мавқеи дарёҳо, аз ҷумла дарёҳои хурд, инчунин каналҳои ирригатсионии Тоҷикистон дар тағйирёбии табиат ва нақши онҳо дар рушди гидроэнергетика, аз ҷумла гидроэнергетикаи хурд таҳлил карда шуданд;

- усули таҳқиқот, ҳисобкунӣ ва муайянкунии иқтидори энергетикӣи дарёҳои хурд, тибқи раванди ташаккулёбӣ, ҳаракат ва трансформатсияи элементҳои энергетикӣи онҳо, дараҷаи самаранокии истифодаи ин иқтидор тавассути сохтмони НБОХ ва саҳми онҳо дар рушди гидроэнергетикаи мамлакат, интиҳоб ва истифода шудааст;

- амсилаҳои математикии танзими ҷараёни дарёҳои хурд ва магнити доимӣ барои оптимизатсияи мошинҳои электрии вентиلى дар НБОХ коркард шудааст;

- параметрҳои асосии НБОХ, бо истифода аз асосҳои гидрологии муайянкунии иқтидори гидроэнергетикӣи дарёҳои хурд интиҳоб шуда, бо назардошти истифодаи амалӣ пешниҳод шудааст;

- ҳолати истифодаи дурусти захираи тавоноӣ ва нерӯи гидроэнергетикӣи қитъаи ҳисобкунӣ дар қисмати 28,7 километраи канали магистрالي Вахш (КМВ), самаранокии иқтисодӣ ва мусоидати амалии локалии он ба беҳсозии ҳолати экологии муҳити зист, илман асоснок карда шудааст.

#### **Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот**

1. Имконияти истифодаи усулҳои пешниҳодшудаи ҳисобкунии иқтидори энергетикӣи дарёҳои хурд, каналҳои ирригатсионӣ ва обравҳои гуногуни ҳудуди ҷумҳурӣ, аз ҷумла вилояти Хатлон ҳамчун далели воқеии истифодабарии мунтазами тамоми сол идомаёбандаи НБОХ, миниНБО ва микроНБО, ки дар обравҳои хурд бунёд шудаанд, таъмин ва пешниҳод карда шудааст.



2. Баррасии комплексӣ ва асосноккунии иқтисодии вариантҳои ратсионалии рушди энергетикаи хурди ҷумҳурӣ дар асоси истифодабарии самараноки иқтидорҳои дарёҳои хурду каналҳои ирригатсионӣ, ки барои ҳалли проблемаи хеле муҳими кам кардани ҳаҷми истеъмоли сӯзишвории органикӣ дар ноҳияҳои дурдаст ва қуҳии ҷумҳурӣ, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат менамояд, пешниҳод гардидааст.

3. Бо ёрии ҳисобкуниҳо ва амсиласозии математикӣ, имконияти воқеии истифодабарии потенциали энергетикӣи обравҳои наҷандон қалон, аз ҷумла дарёҳои хурд ва каналҳои ирригатсионӣ дар ҳудуди ҷумҳурӣ, тасдиқ гардидааст, ки метавонад дар фаъолияти зерсохторҳои мувофиқи Вазорати энергетика ва захираҳои оби Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамзамон дар раванди таълими муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, аз ҷумла Донишқадаи энергетикӣи Тоҷикистон, мавриди истифода қарор дода шавад.

**Усулҳои таҳқиқот.** Дар раванди ҳалли масъалаҳои пешбинишуда усулҳои муқоисавӣ-географӣ, математикӣ, таҳлилӣ ва ҷамъбастанданда истифода гардидаанд. Ҳамаи таҳқиқотҳои дар диссертатсия иҷрошуда, ба маводҳои ҳақиқӣи дар натиҷаи тавзеҳи маълумотҳои мушоҳидаи табиӣ ташхисӣ ва таҳлили фаъолияти ҳақиқӣи қорхонаҳои бахши энергетика ва оби вилояти Хатлон бадастомада, асос ёфтаанд.

**Саҳми шахсии муаллиф:** қор шахсан аз тарафи муаллиф иҷро гардида, дар таҳлили адабиёти илмӣ, пешниҳоди мақсад ва вазифаҳо барои қори рисолаи илмӣ, қорқард ва натиҷаҳои ба дастмада, таҳияи ҳулоса ва муқарарроти рисола иборат мебошад. Қорқард ва таълифи диссертатсия шахсан аз тарафи унвонҷӯ анҷом дода шуда, натиҷаи таҳқиқот қори мустақилонаи ӯ мебошад. Дар тӯли ҳама давраҳои иҷрои қори таҳқиқотӣ, ки асоси диссертатсияи мазкурро ташкил медиҳад, муаллиф иҷроқунандаи таҳқиқот буд.

Қори диссертатсионӣ ба бандҳои зерини шиносномаи ихтисоси 25.00.27- Гидрологияи ҳушқӣ, захираҳои обӣ, гидрохимия мувофиқат менамояд:

Б.1. Асосҳои назариявӣ ва методологии гидрология, гидрографияи қараёни дарёӣ, лимнология, равандҳои маҷроӣ ва резишгоҳӣ, гидрохимия, гидроэкология;

Б.2. Қонуниятҳои мубодилаи глобалӣи об, ташаккулёбӣ, ҳаракат ва трансформатсияи элементҳои моддӣ ва энергетикӣи обравҳо дар сатҳи саёравӣ, дигар қанбаҳои гидрологияи глобалӣ;

Б.4. Хусусиятҳои ҳоси равандҳои гидрологӣ, гидрохимиявӣ ва гидробиологӣ дар қўлҳо, зухуроти динамикӣ дар қўлҳо, сарҳавзҳо, генезис ва трансформатсияи ҳолати миқдори бисёри обӣ, мушқилоти амсиласозии лимнологии зухуроти дохилиобанборӣ, оптимизатсияи режими гидроэкологии обанборҳои ҳушқӣ;

Б.12. Қорқарди усулҳои амсиласозии математикӣи равандҳои гидрологӣ ва гидрохимиявӣ.

**Интишороти натиҷаҳои диссертатсия:** Дар самти натиҷаҳои диссертатсия 4 мақолаи илмӣ дар маҷалаҳои аз қониби Комиссияи олии



аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тавсия дода шуда ва 17 мақолаи илмӣ дар маҷмӯи маводҳои конференсияҳо ба таърифи расидаанд. Инчунин, муҳаққиқ дорои 1 ихтирооти илмӣ ва 1 дастури методӣ мебошад.

Дар асоси бандҳои зикргардида Комиссияи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-059 лозим медонад, ки кори диссертатсионии Ализода А.А қобили қабул буда, пурра асоснок мебошад.

Асолати матни диссертатсия 82,6% - ро ташкил медиҳад.

**Комиссияи экспертӣ тавсия медиҳад:**

1. Диссертатсияи Ализода Аҳмадҷон Абдуқодир дар мавзӯи «Хусусиятҳои гидрологии истифодаи дарёҳои хурд дар рушди гидроэнергетика (дар мисоли вилояти Хатлони Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои техникӣ ба ихтисоси 25.00.27 – Гидрологияи хушкӣ, захираҳои обӣ, гидрохимия ба талаботи Замимаи 2 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №295 аз 26.06.2023) мутобиқат мекунад, барои Ҷумҳурии Тоҷикистон диссертатсионии 6D.KOA-059 назди ИМОГЭ ва Э АМИТ қабул карда шавад.

2. Ба ҳайси муқарризони расмӣ тавсия дода шаванд:

- **Муҳаббатова Холназар**, доктори илмҳои география, профессори кафедраи методикаи таълими география ва сайёҳии Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ.

- **Қурбонализода Саидабдулло Шамсулло**, номзади илмҳои техникӣ, Сардори Раёсати эътимодият ва манбаъҳои барқароршавандаи энергияи Сарраёсати баҳрабардории неруғоҳҳо ва тақсими барқи ҶСК "Барқи тоҷик".

3. Ба ҳайси муассисаи пешбар Донишгоҳи давлатии Данғара тасдиқ карда шавад.

4. Ба унвонҷӯи Ализода Аҳмадҷон Абдуқодир ҷойгиркунии эълон оид ба Ҷумҳурии Тоҷикистон диссертатсия ва автореферат дар сомонии КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи АМИТ, нашр ва ирсоли автореферат иҷозат дода шавад.

**Раиси комиссия:**

доктори илмҳои кишоварзӣ,  
профессор

Пулатов Я.Э.

**Аъзои комиссия:**

доктори илмҳои техникӣ, дотсент

Ҳасанов Н.М.

номзади илмҳои техникӣ,  
ходими калони илмӣ

Давлатшоев С.Қ.

Имзоҳои д.и.к., профессор Пулатов Я.Э., д.и.т., дотсент Ҳасанов Н.М. ва н.и.т., х.к.и. Давлатшоев С.Қ.-ро тасдиқ мекунам.

Мудирӣ шуъбаи кадрҳо ва  
корғузори ИМОГЭ ва Э АМИТ

Холназарова З.Д.